

**ROLA SZKOŁY
W SYSTEMIE OCHRONY
DZIECKA PRZED
KRZYWDZENIEM**

**DORADCA METODYCZNY PEDAGOGÓW I PSYCHOLOGÓW
SZKOLNYCH
GRAZYNA WITKOWSKA**

Mysłowice 2009

Szkoła i jej pracownicy

- Krzywdzenie dziecka w rodzinie jest problemem społecznym, wobec którego aktywna postawa szkoły i jej pracowników jest wyraźnie pożądana i konieczna. Jest ona uregulowana prawnie a owe regulacje sugerują powinności przyjmowania przez nauczycieli odpowiedzialności osobistej i zespołowej za wychowanie oraz dbałość o dobro uczniów.
- Z racji pełnionej funkcji zawodowej oraz z perspektywy ludzkiej nauczyciel może i powinien podejmować działania ograniczające, kompensujące i zapobiegające występowaniu zjawiska krzywdzenia dziecka. Problem ten jak najbardziej wymaga interwencji szkoły i włączenia się w system przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci.

Wymiary odpowiedzialności nauczycieli za dziecko krzywdzone:

- Odpowiedzialność zawodowa
- Odpowiedzialność moralna
- Odpowiedzialność opiekuńczo –
wychowawcza
- Odpowiedzialność edukacyjna
- Odpowiedzialność polityczna
- Odpowiedzialność społeczna
- Odpowiedzialność utylitarna

Odpowiedzialność zawodowa

Nauczyciele i pedagodzy szkolni wraz z podjęciem obowiązków zawodowych przyjęli także odpowiedzialność za dobro powierzonych im dzieci oraz dbałość o ich rozwój. Tak więc podejmowanie działań wobec dzieci krzywdzonych, rola obrońców i rzeczników dziecka wpisana jest w ich profesję.

Odpowiedzialność moralna

to powinność reagowania nauczycieli i pedagogów ze względów etycznych.

Zasady etyczne wymagają bowiem od każdej jednostki, by udzielać innym pomocy w sytuacji, gdy doznają krzywd i cierpienia oraz starać się je ochronić

Odpowiedzialność opiekuńczo - wychowawcza

jest świadomością nauczycieli dotyczącą następstw przemocy i zaniedbywania ze strony rodziców oraz potrzebą przeciwdziałania takim zagrożeniom.

Odpowiedzialność społeczna

wiąże się z odpowiedzialnością szkoły jako instytucji a nauczycieli jako przedstawicieli społeczeństwa za podejmowanie działań mających na celu powstrzymanie zjawiska. Istnieje bowiem wyraźny związek występowania zjawisk z funkcjonowaniem rodziny w pewnych warunkach społecznych.

Odpowiedzialność edukacyjna

wynika z odpowiedzialności za przekazywane wartości ogólnoludzkie, zasady społeczne i moralne, a także prawa i odpowiedzialności za innych. Kiedy więc dochodzi do krzywdzenia dziecka pedagodzy powinni praktycznie realizować to czego uczą, urzeczywistniać głoszone przez siebie zasady.

Odpowiedzialność polityczna

to odpowiedzialność nauczycieli za przestrzeganie obowiązującego w Polsce prawa. Przemoc wobec dziecka stanowi łamanie jego podstawowych praw – prawa do wolności od poniżającego traktowania i karania.

Odpowiedzialność utylitarna

Wynika z odpowiedzialności w związku z posiadaną wiedzą o problemach opieki i wychowania, w zakresie psychologii rozwojowej i wychowawczej, wiedzą w dziedzinie oddziaływań edukacyjnych, kształtowania postaw. Oznacza również odpowiedzialność w związku z codziennym kontaktem z dzieckiem oraz dostępem do rodzin swoich uczniów.

Można więc uznać, że aktywna postawa nauczycieli wobec sytuacji dziecka opiera się w dużej mierze na odczuwaniu powinności i subiektywnym uznaniu swojej roli w społecznych działaniach wobec zjawiska

Dla nauczyciela, pedagoga/psychologa szkolnego ważna jest:

poza wspomnianą świadomością i uznaniem swojej roli w przeciwdziałaniu zjawisku oraz przejmowaniem osobistej odpowiedzialności za podejmowanie działań:

- wiedza odnośnie symptomów na podstawie których można przypuszczać, że dziecko jest ofiarą przemocy
- wsparcie, pomoc i współpraca ze strony innych instytucji
- znajomość czynników doprowadzających do krzywdzenia dziecka:

Czynniki ze strony dziecka (odmienność pod względem fizycznym, opóźnienie w rozwoju intelektualnym, zachowanie dziecka

Czynniki społeczno – ekonomiczne (czynniki bytowe, więź pomiędzy rodzicami, więź pomiędzy dzieckiem a rodzicami

Czynniki ze strony rodziców (poczucie niskiej własnej wartości, zaburzenia depresyjne u rodziców, zaburzenia osobowości u rodziców, nierealne oczekiwania wobec dziecka, doświadczenia z dzieciństwa, nieznanomość potrzeb dziecka

Kolejnym obszarem determinującym aktywność szkół wobec problemu dzieci krzywdzonych i racjonalnego działania nauczycieli jest znajomość teoretyczno-praktycznych założeń na temat zjawiska i właściwych sposobów reagowania na nie.

Najważniejsze zasady dotyczące krzywdzenia dziecka, o których należy pamiętać:

większość rodziców krzywdzących nie czyni tego z wyraźną premedytacją, na skutek złej woli.

Krzywdzenie dzieci jest raczej rezultatem działania splotu czynników psychologicznych, socjalnych, społecznych i sytuacyjnych

wielu rodziców może, przy odpowiedniej pomocy, zmienić swoje zachowanie. Rodzice posiadają możliwości i siły, które mogą być przez nich wykorzystane do zmiany stylu rodzicielstwa

wzrastanie dziecka we własnej rodzinie jest najbardziej optymalną sytuacją rozwojową, dlatego też należy dążyć do utrzymania rodziny jako całości, dopóki bezpieczeństwo dziecka nie jest bezpośrednio i stale zagrożone

wiodącym celem interwencji jest pomoc rodzinie, by nauczyła się odpowiednio dbać o swoje dzieci i zaspakajać ich potrzeby. Powinna ona wzmacniać siły rodziny, rozwijać umiejętności oraz rozwiązywać problemy prowadzące do krzywdzenia dziecka

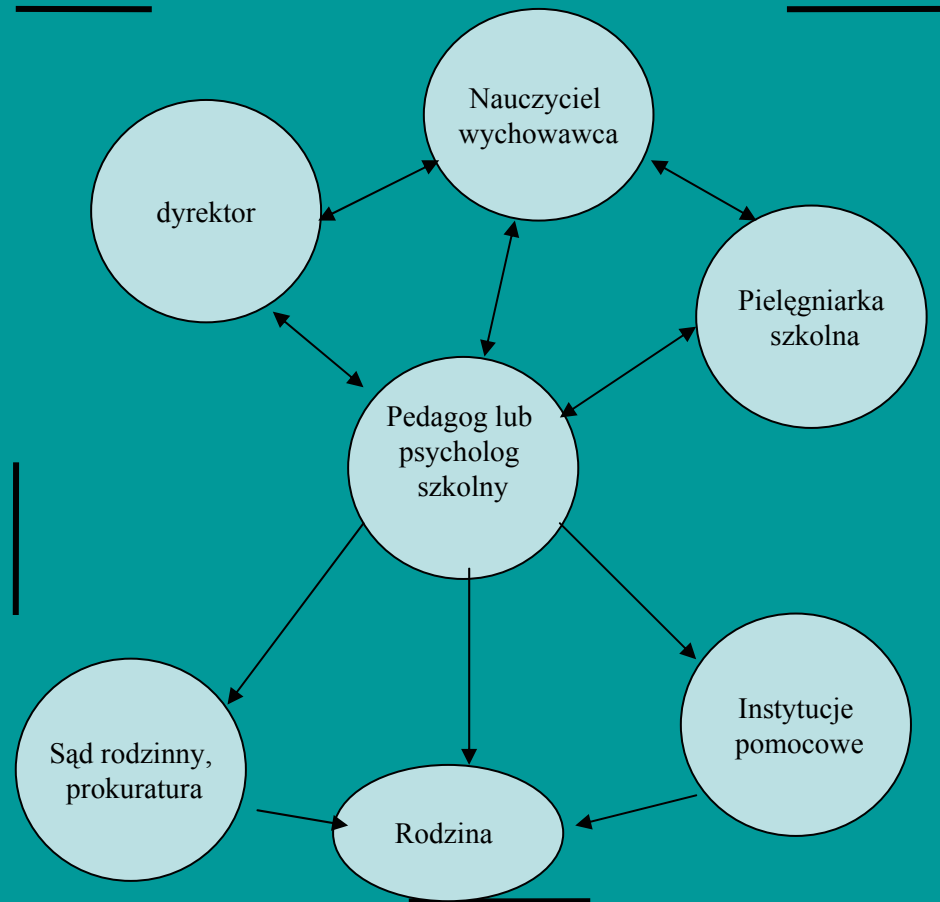
konkretne działania wobec rodziny powinny opierać się na dogłębnej analizie konkretnej sytuacji ukierunkowanej na zdiagnozowanie źródeł przemocy i czynników podtrzymujących, jak i rozpoznaniu możliwości rodziny do zmiany jakości rodzicielstwa

krzywdzenie dzieci jest problemem wymagającym zbiorowej interwencji, współpracy różnych instytucji i specjalistów. Pojedyncza osoba czy instytucja samodzielnie nie powstrzyma ani nawet nie ograniczy zjawiska

należy rozwijać działania profilaktyczne, rozumiane jako działania uprzedzające jak i wczesną interwencję **większość podejmowanych** działań na rzecz ochrony dzieci nie jest wystarczająco skuteczna. Przemoc w rodzinach nadal się rozwija lub niejednokrotnie powraca

Działania, jakie nauczyciele i pedagodzy mogą podejmować wobec problemu krzywdzenia dziecka mają charakter zarówno wczesnej interwencji wobec występujących sytuacji krzywdzenia, jak i prewencji wobec dzieci i rodzin podwyższonego ryzyka oraz profilaktyki ogólnej (pierwszorzędowej) skierowanej do całej społeczności szkolnej. Możliwe są też działania wspierające, terapeutyczna, reedukacyjne wobec dzieci krzywdzonych-w zależności od kompetencji i przygotowania pracowników do podejmowania takich działań.

Procedury postępowania w sytuacji krzywdzenia dzieci

Możliwości konkretnych działań pracowników szkoły w sytuacji krzywdzenia dziecka:

Nauczyciel/wychowawca:

- rozpoznaje objawy krzywdzenia, weryfikuje dane w rozmowie z dzieckiem, opiekunem prawnym, analizuje wytwory dziecka (jeśli czuje się kompetentny)
- powiadamia o sytuacji dziecka pedagoga, psychologa szkolnego, pielęgniarkę
- wspiera dziecko i jego rodzinę w czasie działań pomocowych

Pielęgniarka szkolna:

- rozpoznaje objawy krzywdzenia
- przeprowadza wstępny wywiad z dzieckiem, opiekunami prawnymi
- powiadamia o sytuacji pedagoga, psychologa

Dyrektor placówki wspiera pedagoga, psychologa, wychowawców, nauczycieli w działaniach pomocowych na rzecz dziecka krzywdzonego

Działania podejmowane przez pedagoga, psychologa szkolnego

- wczesna identyfikacja przypadków krzywdzenia dzieci, wykorzystując całą dostępną sobie wiedzę, na podstawie określonych wskaźników wyłonić te dzieci, które doświadczają przemocy w rodzinie lub te, co do których istnieje uzasadnione przypuszczenie.

- wstępna diagnoza sytuacji dziecka i rodziny czyli pozyskanie takich informacji o dziecku i jego rodzinie by uzyskać pełny obraz sytuacji przemocy (stwierdzonej lub podejrzewanej). Wiedza taka ułatwi podjęcie trafnej decyzji o kierunku dalszego działania. Może być wykorzystana przez instytucje specjalistyczne.

- zgłoszenie przypadku krzywdzenia dziecka lub uzasadnionego podejrzenia do odpowiedniej instytucji. W zależności od rozpoznanej sytuacji pedagog kieruje dziecko i rodzinę do placówki zajmujące się profesjonalnie problemem przemocy w rodzinie czy krzywdzeniem dzieci (Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Komitet Ochrony Praw Dziecka). W przypadkach zagrażających i źle rokujących wymiarowi sprawiedliwości (Sąd Rejonowy Wydział Rodzinny i Nieletnich)

- zapewnienie wsparcia dziecku jak i rodzinie w sytuacji ujawnienia problemu przemocy np. na okoliczność przesłuchania w sądzie czy na policji, umieszczenie dziecka poza rodziną, gwałtowne pogorszenie się relacji dziecka z rodziną. Może to być również ogólne wsparcie emocjonalne i osobowościowe dawane dzieciom doświadczającym krzywd i złego traktowania od rodziców

- współpraca z instytucjami w zakresie monitorowania sytuacji dziecka w rodzinie-śledzenie funkcjonowania dziecka, zmian dokonujących się w wyniku pracy z rodziną i udzielanej im pomocy

- organizowanie i prowadzenie działań reedukacyjnych, terapeutycznych w stosunku do zaburzeń i deficytów dziecka wynikających z doświadczania przemocy rodzinnej (rozpoznanie i ocena występujących deficytów i zaburzeń w sferze osiągnięć szkolnych, kompetencji poznawczych, zachowania dziecka, obszaru jego zdrowia psychospołecznego). Kolejnym krokiem jest stworzenie indywidualnego i realnego, dostosowanego do warunków pracy i kompetencji pedagoga/psychologa programu naprawczego

- prowadzenie działań prewencyjnych wobec przypadków podwyższonego ryzyka wystąpienia przemocy (wspomagające, edukacyjne, treningowe) wobec odpowiednio wcześniej rozpoznanych rodziców i dzieci podwyższonego ryzyka przemocy

- prowadzenie niektórych form pracy z rodzicami krzywdzącymi dzieci. W tym obszarze pedagodzy/psychologowie szkolni najczęściej proponują rodzicom krzywdzącym dzieci porady w zakresie trudności wychowawczych, używania konstruktywnych sposobów dyscyplinowania dzieci

- prowadzenie ogólnej pierwszorzędowej profilaktyki zjawiska. Są to działania podejmowane wobec ogółu dzieci i rodziców pozostających w zasięgu szkoły. Dotyczą one edukacji uczniów na temat posiadanych przez nich praw, możliwości poszukiwania pomocy. Odnoszą się także do rodziców (informowanie o zjawisku krzywdzenia, jego istocie, znaczeniu, zakresie, rozwijanie tzw. niekrzywdzących relacji dziećmi)

Co powinna zawierać dokumentacja pedagoga szkolnego

Należy pamiętać, że osoba pełniąca funkcję zawodową podejrzewając, że dziecko jest ofiarą lub świadkiem przestępstwa, powinna sporządzić jak najpełniejszą dokumentację dotyczącą swoich spostrzeżeń. Materiał ten należy zebrać jak najszybciej od wydarzenia traumatycznego

W sporządzonej przez siebie dokumentacji psycholog, pedagog, nauczyciel, wychowawca powinien umieścić:

- pełne dane osobowe dziecka i rodziców/opiekunów prawnych, datę i miejsce urodzenia dziecka oraz dokładny adres zamieszkania
- informacje z rozmowy z dzieckiem, rodzicami/opiekunami, a także każdą inną osobą towarzyszącą dziecku podczas pierwszego kontaktu
- charakterystykę zachowania i wyglądu dziecka
- wiadomości o dziecku, które posiada autor dokumentacji w związku z wykonywanymi przez siebie czynnościami zawodowymi

Analizując dane dotyczące dziecka krzywdzonego należy pamiętać o tym, by:

- Analizować je całościowo, nie opierać się na pojedynczych objawach
- Wymieniać, uzupełniać posiadane informacje zarówno z osobami pracującymi w tej samej placówce, jak i w innych zajmujących się dysfunkcją rodziny

Czynniki mające wpływ na wykorzystanie możliwości nauczycieli w zakresie przeciwdziałania zjawisku krzywdzenia dziecka:

- świadomość i wiedza nauczycieli
- dobra wola nauczycieli
- funkcjonowanie sprawnego systemu interwencji specjalistycznej
- efektywność pracy wymiaru sprawiedliwości
- wyraziste procedury postępowania

Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród mysłowickich pedagogów

OGÓŁEM ANKIETOWANYCH 26 PEDAGOGÓW I PSYCHOLOGÓW MYSŁOWICKICH SZKÓŁ

1. W odpowiedzi na pytanie: Z jakimi przejawami krzywdzenia dziecka spotykają się Państwo w swojej pracy ankietowani uwzględnili:
 - przemoc rówieśniczą
 - przemoc domową.

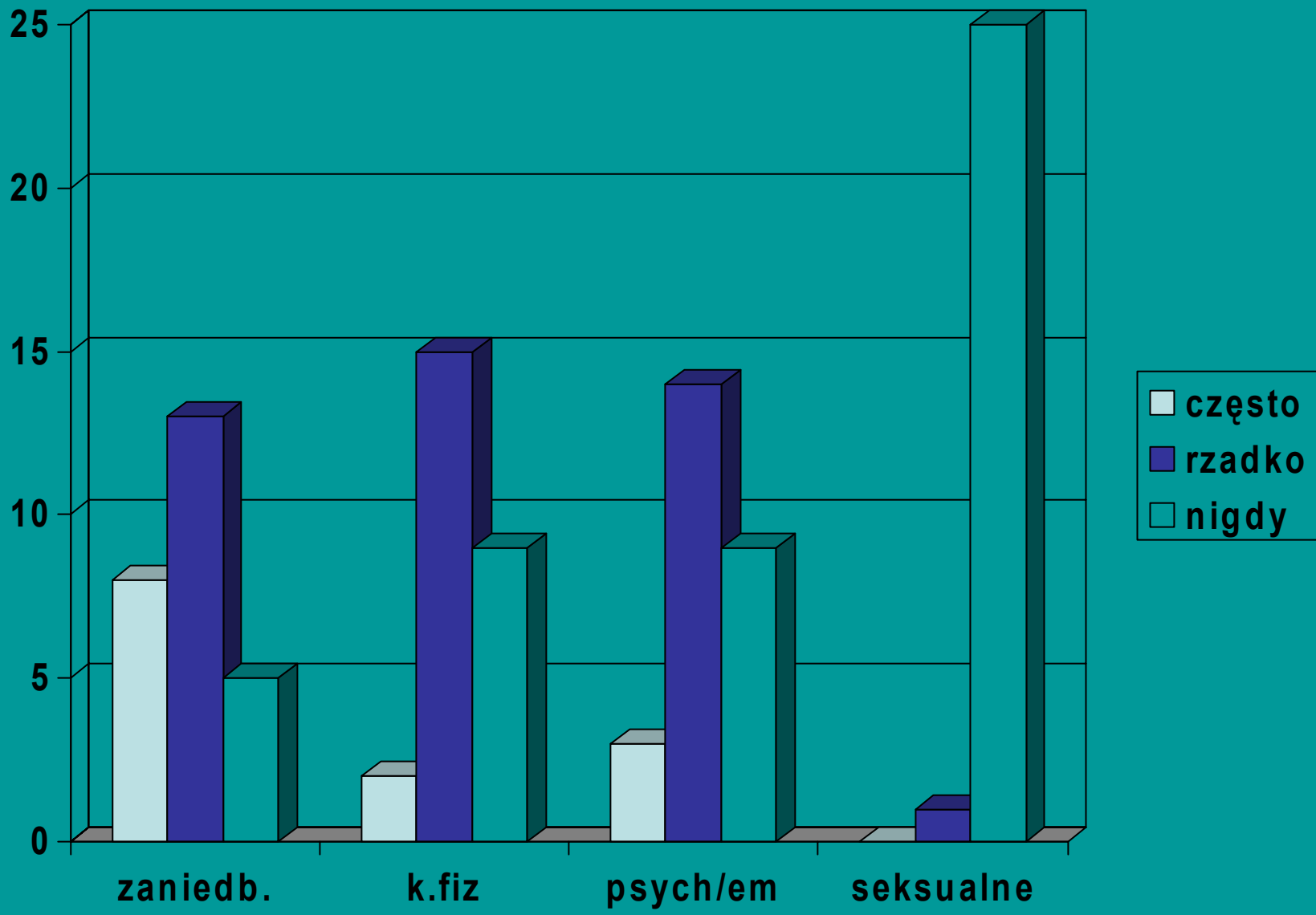
O ile przemoc rówieśnicza jest zjawiskiem stosunkowo łatwym do rozpoznania przez pracowników szkoły, tak krzywdzenia dzieci przez osoby, które winy się nimi opiekować i chronić je jest obszarem trudnym do jednoznacznego zdiagnozowania na terenie szkoły.

Najbardziej widoczne i przez co łatwiejsze do rozpoznania od innych form krzywdzenia dziecka jest zaniedbywanie.

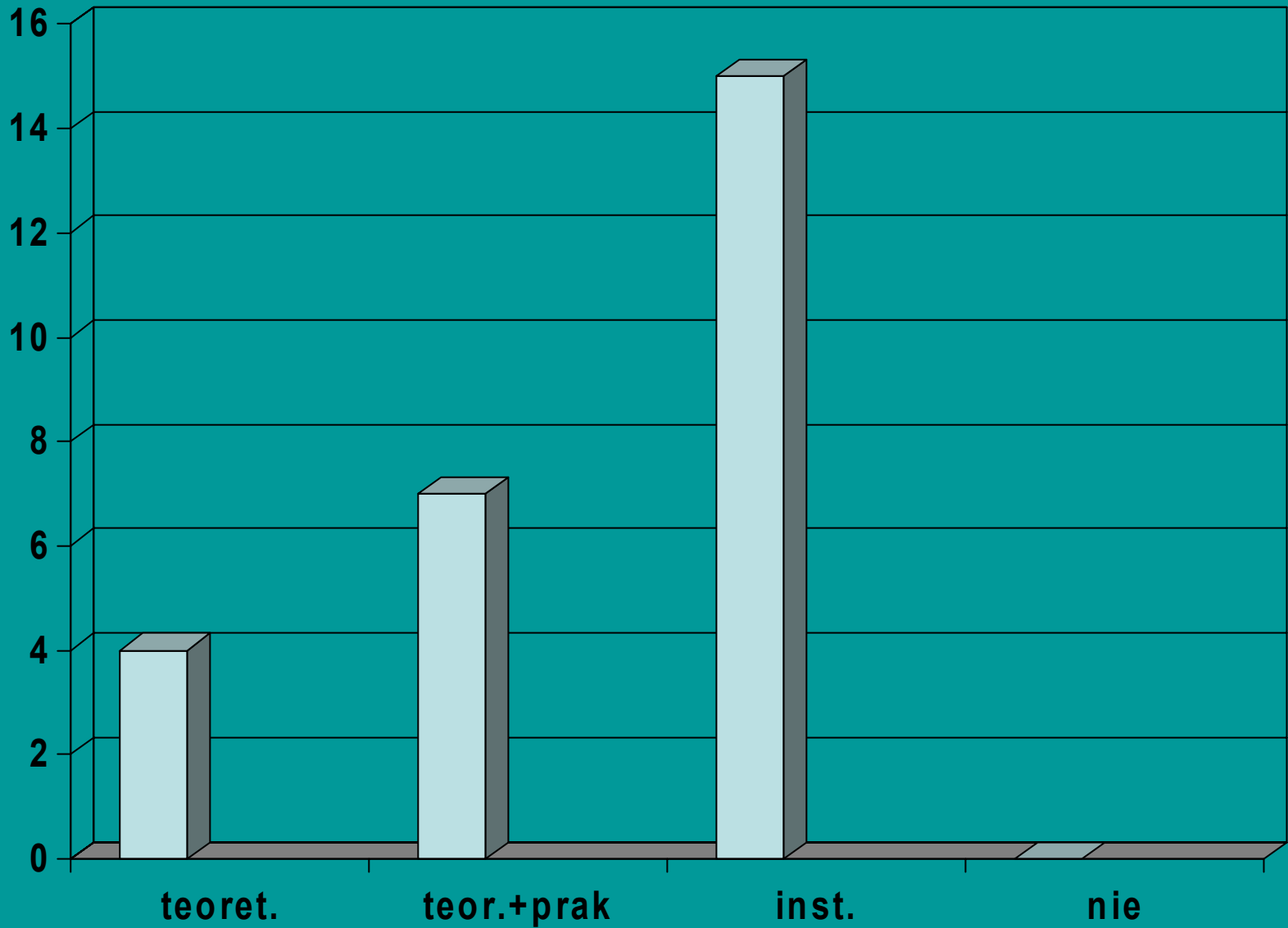
Oceniając skalę przemocy fizycznej, psychicznej, emocjonalnej czy seksualnej pedagogicy są o wiele bardziej ostrożni. Przystępując do działań szkoła opiera się na przypuszczeniach poczynionych w oparciu o znajomość symptomów, na podstawie zgłoszeń samego dziecka, ewentualnie kogoś z jego otoczenia (co ma miejsce niezmiernie rzadko) lub w przypadkach ewidentnych śladów na ciele dziecka.

W takich przypadkach pracownicy szkoły kierują sprawy do instytucji takich jak Policja, Sąd, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

Ankietowani uznali, opierając się na własnych spostrzeżeniach, rzadziej na potwierdzonych faktach (jako szkoła nie będąc stroną w sprawach z reguły nie otrzymujemy informacji zwrotnych odnośnie potwierdzenia bądź nie naszych przypuszczeń) że najczęściej spotykają się z przypadkami zaniedbywania dzieci, rzadziej z przemocą fizyczną, psychiczną, emocjonalną czy seksualną.

Większość pytaných pedagogów i psychologów szkolnych nie czuje się wystarczająco przygotowana do udzielania pomocy krzywdzonemu dziecku w praktyce. Deklarują oni przygotowanie teoretyczne oraz podejmowanie działań instyktownie i zdroworozsądkowo. Podkreślają przy tym, że w przypadkach przekraczających kompetencje szkoły korzystają z pomocy instytucji takich jak Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Mysłowicach, poradnie specjalistyczne oraz sąd. Spośród 26 ankietowanych 7 ocenia swoje przygotowanie jako gruntowne, zarówno teoretyczne, jak praktyczne.

Większość myśłowickich szkół posiada wypracowane procedury reagowania w przypadkach krzywdzenia dziecka i z reguły są one przestrzegane, choć nie we wszystkich przypadkach.

Jak wynika z analizy przeprowadzonych ankiet w przypadkach krzywdzenia dziecka w szkołach podejmowane są działania zgodnie ze szkolnymi procedurami:

- wczesna identyfikacja przypadków krzywdzenia dzieci
- wstępna diagnoza sytuacji dziecka i rodziny
- zgłoszenie przypadku krzywdzenia dziecka lub uzasadnionego podejrzenia do odpowiedniej instytucji
- zapewnienie wsparcia dziecku jak i rodzinie w sytuacji ujawnienia problemu przemocy

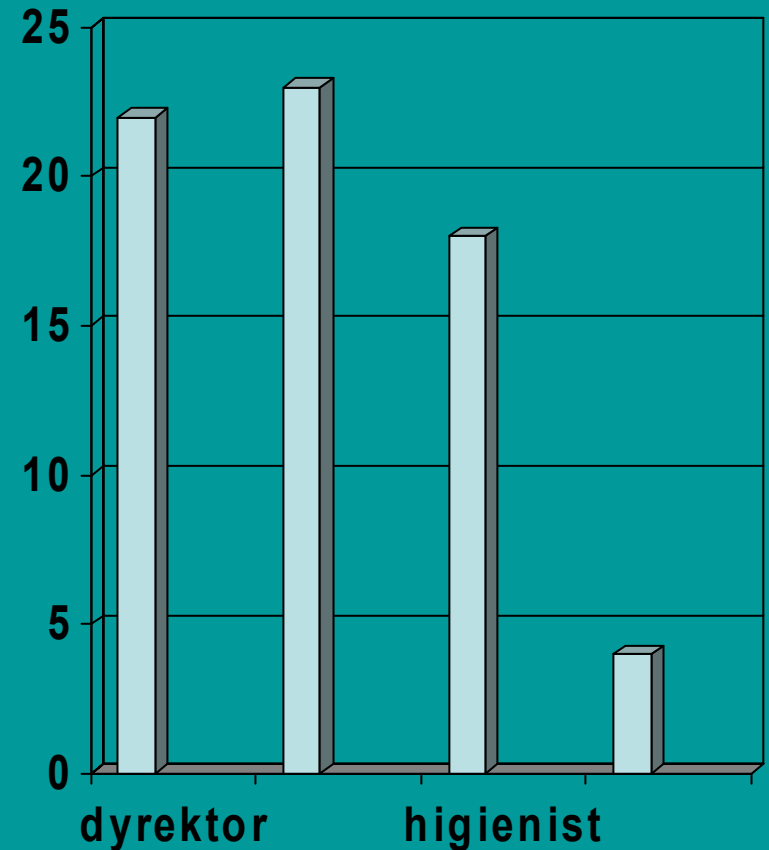
- współpraca z instytucjami w zakresie monitorowania sytuacji dziecka w rodzinie
- organizowanie i prowadzenie działań reedukacyjnych, terapeutycznych w stosunku do zaburzeń i deficytów dziecka wynikających z doświadczania przemocy rodzinnej, w miarę możliwości
- prowadzenie niektórych form pracy z rodzicami krzywdzącymi dzieci, głównie praca indywidualna w formie poradnictwa

- prowadzenie ogólnej profilaktyki zjawiska, edukacja dzieci o obszarze prawa do nietykalności, ochrony przed krzywdzeniem, podnoszenie kompetencji społecznych, dla rodziców zajęcia w obszarze umiejętności wychowawczych i wiedzy na temat zjawiska krzywdzenia. Szkoły organizują również imprezy integracyjne okolicznościowe, pikniki rodzinne mające na celu rozwijanie więzi w rodzinach, włączanie rodzin w życie społeczności lokalnej

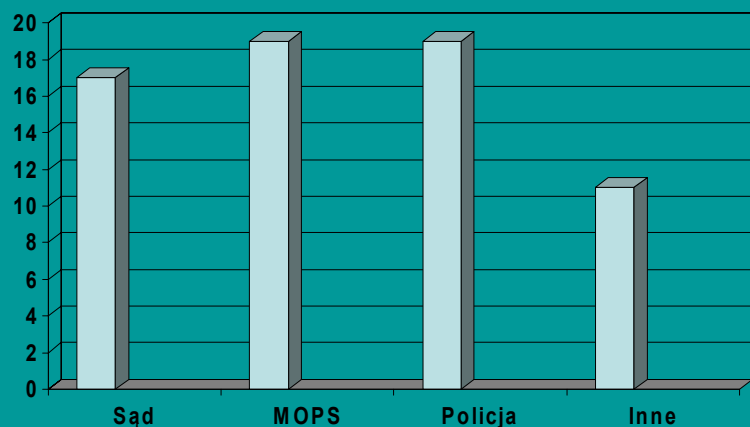
Wsparcie i pomoc na terenie szkoły

W podejmowanych działaniach interwencyjnych na terenie szkoły pedagodzy mogą liczyć na pomoc i wsparcie:

- Wychowawców/nauczycieli – 23
- Dyrektora – 22
- Higienistki szkolnej – 18
- Psychologa szkolnego, pracowników obsługi

Pomoc i wsparcie instytucji i organizacji pozaszkolnych

Inne :

OIK, Poradnia

Psychologiczno-Pedagogiczna,

Komitet Ochrony Praw

Dziecka, PKPS, TPD, Miejska

Komisja Rozwiązywania

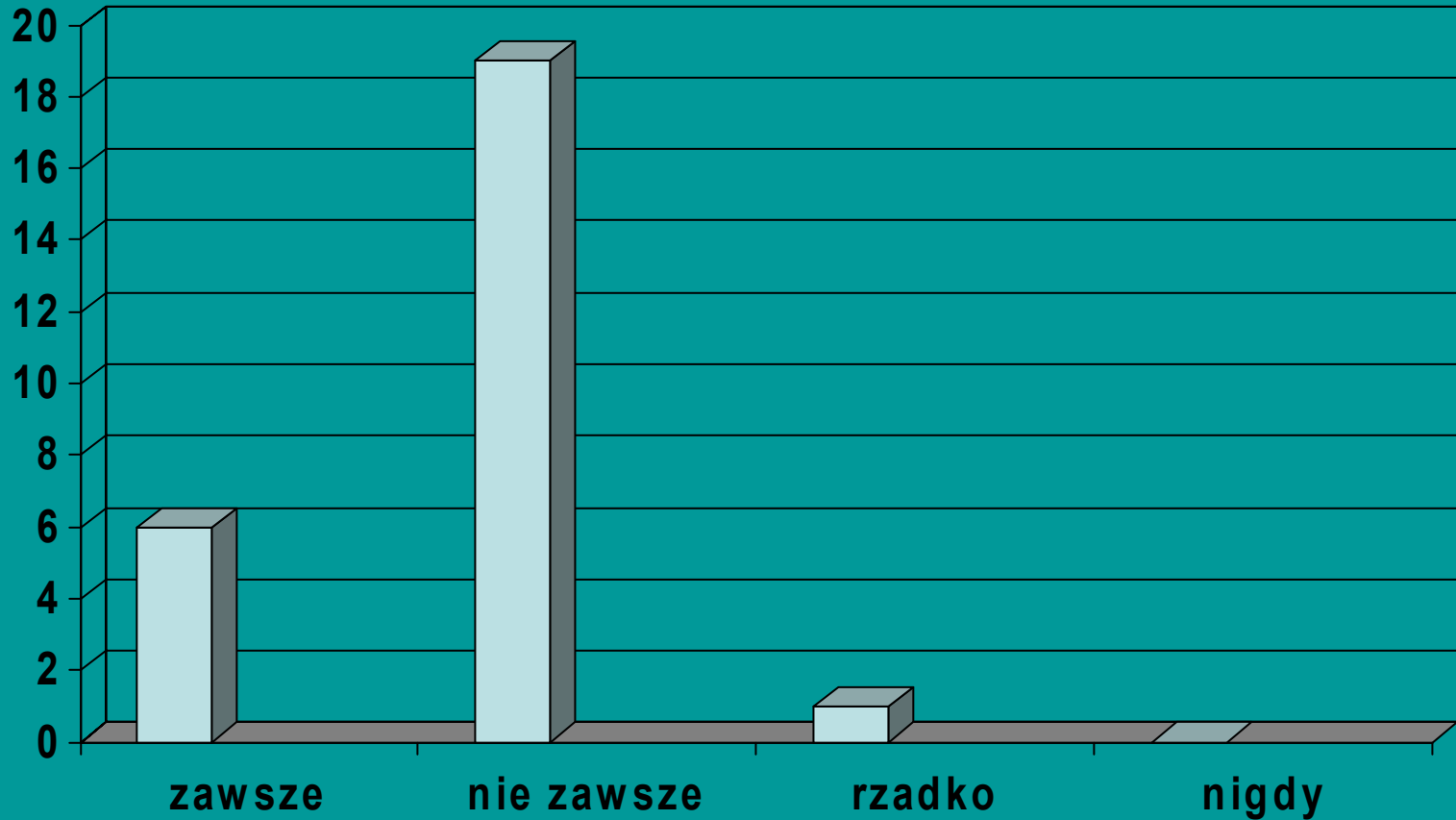
Problemów Alkoholowych,

RODK, rzecznik praw dziecka,

rodzice, kuratorzy, Straż

Miejska,

Ocena współpracy w odczuciu badanych pedagogów/psychologów

Oczekiwania pedagogów/psychologów względem instytucji

- Szkoleń-dzielenia się wiedzą i doświadczeniami, wymiany informacji o możliwościach działania w celu urealnienia oczekiwań względem instytucji
- Skuteczności w podejmowanych działaniach
- Rzetelnej informacji zwrotnej o podejmowanych krokach, co umożliwi podejmowanie działań również przez szkołę
- Bliższej współpracy z kuratorami sądowymi
- Konsekwencji w wywiązywaniu się z ustaleń
- Większej dostępności policji, Straży Miejskiej, szybkiego reagowania w nagłych przypadkach
- Podejmowania działań w zgłaszanych przypadkach

W odczuciu pedagogów i psychologów szkolnych warunkiem koniecznym efektywnego przeciwdziałania krzywdzeniu dziecka jest skoordynowana współpraca czyli wymiana informacji na temat problemu i konkretnych przypadków, rzeczywiste i funkcjonalne relacje oraz komunikowanie się między instytucjami i organizacjami w ramach systemu na poziomie lokalnym.

- **Jeśli podejrzewasz, że dziecko jest ofiarą przemocy, nie lekceważ swoich przypuszczeń! Być może jesteś jedyną osobą, która może ochronić dziecko przed przemocą.**
- **Twoja rola zawodowa daje Ci wiele praw i możliwości podjęcia działań na rzecz ochrony dziecka.**
- **Gdy podejrzewasz, że dziecko jest ofiarą przemocy, możesz podjąć działanie, by móc pomóc. Strategia tych działań musi być uzależniona od sytuacji.**
- **Pamiętaj także, że w swoich działaniach podjętych po to, by pomóc dziecku, nie jesteś sam. Istnieje szereg instytucji powołanych po to, by pomagać chronić dzieci.**

Dziękuję za uwagę

Wykorzystane materiały:

- Opracowanie Grażyna Cybula – ROME „Metis” w Katowicach
- Jolanta Zmarzlik red „Jak organizować lokalny system opieki” Fundacja Dzieci Niczyje W-wa
- Materiały metodyczne Komitetu Praw Dziecka W-wa
- Materiały metodyczne z kursu dla trenerów programu „Rodzinna Opieka Zastępcza
- Opracowanie Danuta Morawska – Pracownia Profilaktyki i Uzależnień
- „Odpowiedzialność pedagogów za dzieci krzywdzone” Ewa Jarosz Uniwersytet Śląski
- „Dziecko krzywdzone –specjalny klient” Jolanta Zmarzlik